

DE REFORMATIE

WEEKBLAD TOT ONTWIKKELING VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

DIE UWE JEUGD VERNIEUWT ALS EENS ARENDS PSALM 103:5

Onder redactie van Prof. Dr K. Schilder.

Medewerkers: Ds F. A. den Boeft, Helpman; Ds E. T. v. d. Born, Amersfoort; Ds R. H. Bremmer, Zwolle; Ds J. van Bruggen, Assen; Ds D. J. Buwalda, Kampen; Prof. P. Deddens, Kampen; Ds L. Doekes, Hilversum; Ds D. van Dijk, Groningen; Ds J. Francke, Rotterdam; P. Groen, Rotterdam; Prof. B. Holwerda, Kampen; K. v. Huizen, Groningen; A. Janse, Breda; Dr P. Jasperse, Leiden; Ds B. Jongeling, Apeldoorn; Ds H. Knoop, Rotterdam; Ds J. Meester, Haarlemmermeer; Mr J. Meulink, Enschede; Ds H. M. Mulder, Kampen; Dr G. K. Schoep, Den Haag; A. Schilder, Den Haag; Ds H. J. Schilder, Utrecht; Ds J. Smelik, Groningen; Dr H. Smilde, Groningen; Ds J. P. v. d. Stoel, Batavia; D. Stroom, Bussum; Prof. Dr C. van Til, Philadelphia, Pa, U.S.A.; Prof. C. Veenhof, Kampen; Ds G. Visée, Kampen; Ds C. Vonk, Schiedam; Ds F. de Vries, 's-Gravenhage; Ds D. K. Wielenga, Rotterdam; A. Zijlstra, Groningen.

Alle stukken bestemd voor de Redactie zende men aan: Prof. Dr K. SCHILDER, Vloedijk 14, Kampen
Adm.-adres: Oosterbaan & Le Colatre N.V. — Goes

Postrekening Nummer 406040 ten name van
BUREAU „DE REFORMATIE“ — GOES
Telefoon 2424

Abonnement: f 4.— per half jaar bij vooruitbetaling
Voor het Buitenland en Ned. Indië f 10.— per jaar
Advertentie: 10 cent per mm. Losse nummers 20 cent

INHOUD: Hoofdart.: Rondom de Staten-berijming van 1773. 5. — Uit de Schrift: Geen dank (Luk. 17: 9, 10a). — Kerk. leven: De kolenbrander en de prelaten. — Karbonarisch geloof, overal aangekeekt. — Brief Prof. Deddens en bezoek ds B. A. Bos. — Broeders vragen antwoord. — Het Schriftbewijs bij niet-theologen. — De zender Bloemendaal. — Lit. en Kunst: Een goede oplossing. — Boekbespreking: Tusschen Kuyper en Barth., 3. slot. — Juliana Regina. — Pol. en Soc. leven: De crisis van het gezag in het bedrijfsleven, 26. slot. — Mr K. Groen krijgt een standje van Prof. Mr A. M. Donner. — Gezinsleven. — Groninger Brieven. — Kerknieuws.

— Lit. en Kunst: Een goede oplossing. — Boekbespreking: Tusschen Kuyper en Barth., 3. slot. — Juliana Regina. — Pol. en Soc. leven: De crisis van het gezag in het bedrijfsleven, 26. slot. — Mr K. Groen krijgt een standje van Prof. Mr A. M. Donner. — Gezinsleven. — Groninger Brieven. — Kerknieuws.

Het antwoord moet waarschijnlijk gezocht in de mode dier dagen. Het moest alles statig en plechtig toegaan: Het trage zingen van het volk verfoede men en daarom was men voor den korten zingtrant (van Iperen voerde die te Veere in). Maar men voelde ook weinig voor den levendigen, bruisenden gemeentezang als in de dagen van Calvijn en Datheen. Neen, de Duitse koralen, die zullen wel het model geweest zijn. Eigenlijk was de gereformeerde kerk toch al achterlijk, dat ze nog geen gezangenbundel bezat. De slappe tijdgeest, die vreemd was aan het élan uit den reformatietijd, zal wel oorzaak geweest zijn, dat de psalmkiezers weinig oog hadden voor de oorspronkelijke melodie en belangstelling daarvoor aan enkele liefhebbers overlieten.

En zoo bracht de invoering van de berijming van 1773 wel hier en daar een nieuw orgel. Ook werd er op sommige plaatsen met vlugger gezongen. Maar de gemeentezang, als in den reformatietijd was niet hersteld. Het werd niet zoo, dat de gemeente, naar het oogmerk van David en Asaph en Calvijn, weer vlot geheele psalmen zingen kon.

Neen, al meer kwamen nu versjes in de mode. En ook al om den dienst niet te lang te doen duren, moest men wel enkele versen opgeven. Met het noodlottige gevoel, dat enkele versen populair werden, dat meestal de keus viel op wat innig en stichtelijk scheen. En dat zoo, dank zij veelzins toegepaste subjectieve selectie, een groot stuk Godsopenbaring in de psalmen (vooral betreffende de verbondswraak) verdonkeremaand bleef.

De statencommissie heeft trouwens het kwaad gebruik van „versjes opgeven“ en ze zoo uit hun verband rukken, in de hand gewerkt. Bij Ps. 32:3 vermeldt van Iperen: „Aan het derde vers vond men, met hoog verloop, dienstig, om dies uit te laten, en een aanspraak aan de Godheid in te lussen; ten einde men het versje, op zich zelve, zou kunnen zingen; welke stokregel, ook bij andere gelegenheden, werd in acht genomen“ (I, 455). Zoo werden psalmen tot gezangen! Opgevuld met stoplappen, beroofd van de frisheid der melodie, statig gezongen als duitse koralen en zoo berijmd, dat ze afzonderlijk gezongen konden worden als een plechtig vaersje!

Mede dank zij een onwettige staatscommissie, worden er nog steeds niet in den eeredienst geheele psalmen gezongen volgens het oogmerk van David, Asaph en Calvijn! Ja, velen zijn in den waan, dat dit eigenlijk niet kan of niet past.

Sneek.

C. v. d. WAAL.

UIT DE SCHRIFT

Seen dank

Hij dankt toch den slaaf niet? Alzoo moet ook gij zeggen

Lucas 17: 9, 10a.

Heel den bijbel door resoneert dat bekende woord: de rechtvaardige zal leven door zijn geloof. In Gen. 15: 6 (vgl. Rom. 4: 3, 9, 18, 22; Gal. 3: 6; Jac. 2: 23) komt in een fundamentele plaats voor de eerste maal het later gefixeerde hebreeuwsche werkwoord voorgeloovent voor. Abraham geloofde God, staat daar; hij verliet zich op Hem, die daar pas tot hem gesproken had.

Rondom de Staten-berijming van 1773 (V)

HOOFDARTIKEL

IS ER BIJ DE PSALMBERIJMING GEREKEND MET DE OORSPRONKELIJKE ZANGWIJZEN?

De commissie was nogal eenzijdig samengesteld. De heeren predikanten hadden de meeste aandacht voor het vormen van gladdere regels. In van Iperens kroniek vinden we soms melding gemaakt van het feit, dat de commissie ook aan de muziek gedacht heeft. „In den XXsten Psalm waren, in de vier laatste regels, by Voet, een sleeper en een staander, voor de rymklanken; maar by Datheus, telkens vier overhands rymende sleepers; en eenige kenners van de Muzyk hadden gezegd, dat er vier sleepers moesten zyn“ (I, 421). Omdat de laatste noten lang waren, bracht men het woordaccent hiermee in overeenstemming.

Ook is in de toespraak na afloop van de werkzaamheden tot de Staten de wensch naar voren gebracht, dat de Hoog Mogenden de vele mislagen in het stellen der zangnoten nauwkeurig zouden doen verbeteren ten voordeele van de eenstemmigheid en welluidendheid van het kerkgezag. Bekwame zangdeskundigen zouden hier verbeteringen kunnen aanbrengen (v. I, II, 406).

Doch hier schijnt niet veel van gekomen te zijn.

De Staten hebben dit verzoek wellevend aangehoord, doch lieten de zaak verder zooals zij was: een wanhopige verwarring in de notatie.

Toch heeft men, naar aanleiding van de nieuwe berijming, op een paar plaatsen een begin gemaakt met het rhythmisch zingen. Dit was namelijk in dien tijd vrijwel uitgestorven. Van Iperen verhaalt enkele uitzonderingen: „In vroeger tyden, was men reeds voorzichtig te werk gegaan met het aanpryzen en smake-lyk maaken van eenen beteren zingtrant, zonder de Noten onnoodig uit te rekken, in den mond te draajen te kaauwen en door ettelyke verlagingen en verheffingen tusschen de tanden en 't gehemelte, slangsgewyze henen te slingeren en te dwarrelen, gelyk tot hier toe, de meest algemeene, doch belagchelyke gewoonte geweest was“ (II, 451). Immers te Leeuwarden was plm. 1740 de organist Oevering met een soort reformatie van het psalmgezag begonnen. Eerst had hij zich vergeefs gewend tot regeering en kerkeraad, doch dit was vruchteloos. Toen begon hij illegaal, „denkelyk met oogluikingen en heimelyke toestemmingen van beiden“, en hij had succes bij de gemeente. Deze wende hij eraan de heele en halve noten te zingen. Zangoefeningen werden gehouden, 65 psalmen, die het makkelijkst te zingen waren, werden uitgekozen. En tenslotte werd na kennisgeving daarvan „van de preekstoelen“ dit rhythmisch zingen officieel ingevoerd. Zoo zong Leeuwarden lang vóór de nieuwe berijming de psalmen Datheus rhythmisch. Het zal wel eens even gebotst hebben, het woordaccent en het muziekaccent, maar men wilde terug naar den oorspronkelijken zingtrant. En dan zegt men nog wel: Frisia non cantat, Friesland zingt niet!

„Die berichten, die my van goeder hand verzorgd zyn, dacht ik hier te moeten plaatsen“, aldus van Iperen (II, 452), „van wegens de zeldzaamheid van het

geval, en om dat die oorspronkelyke Zingtrant der Psalmen, toen ook te Rauwert, Ynsrum, Jouwer (= Joure), Koudum, Grouw, en in andere Friesche dorpen, is aangenomen; en na de invoering der Nieuwe Beryminge, te Sneek, te Workum, te Langweer, te Weidum, genoegzaam in de gansche Grieteny van Baarderadeel, en in menige andere Friesche plaatsen; en nu onlangs, ook te Middelburg in Zeeland, en te Dordrecht in Holland is in gebruik gebracht“. Iets dergelyks had ook plaats te Loosduinen.

Echter, zooals van Iperen ook toefat, dit zingen der gemeente precies zooals zij „denkelyk over twee honderd jaaren, de Psalmen van Datheus gezongen had“ (II, 460), was een zeldzaamheid. In vele plaatsen liet men alles bij het oude. En in andere voerde men den z.g. korteren zingtrant in. „Zy bestond daarin, dat men de eerste noot lang, de middelnoten kort en wederom de laatste noot van iederen zangregel sleepende zingt; en, tusschen elken zangregel, eene ruste houdt om adem te schep- pen, tot dat men het aanheffen van den volgende regel, door den Voorzanger duidelyk begint te hooren“ (v. I, II, 452, 453).

Van Iperen weet mede te deelen, dat Florimond de Remond, raadshier van Bourdeaux, op het einde der 16e eeuw, die in zijn jeugd Hugonoot was, vertelde, dat sinds 1553 de psalmen in den Calvinistischen eeredienst werden ingevoerd. „Het zingen der Psalmen, 't geen men by de preeken waarneemt, duurt op zyn best een half vierendeel uurs“. Van Iperen concludeert hieruit, dat er in den reformatietijd lang gepredikt werd; dat men tusschen den dienst nu en dan zong en wel, dat dit ongemeen kort duurde. Immers, behalve bij Ps. 119 werden „geheele Psalmen, volgens het oogmerk van David en Asaph (spatiëring van mij, v. d. W.) gezongen, en dat wel binnen den omtrek van 7 of 8 minuten“ (I, 110). En dat, terwijl in zijn tijd 10 minuten noodig waren volgens den gewonen zingtrant „om de noten, korte of lange alle even lang uit te rekken, in het uitgalmen van twee of drie zangvaarsen“ (I, 110)!

Het was dus zoo, dat van Iperen, en denkelijk ook wel zijn mede commissie-leden wisten,

dat men vroeger in korten tijd geheele psalmen zong

en dat men deze op heele en halve noten zong.

Nu is het een feit, dat ook in deze nieuwe berijming het woord-accent niet steeds in overeenstemming gebracht is met het melodisch accent. Ook de staatsberijming staat hier en daar het rhythmisch zingen in den weg, al maakt zij het niet zoo bont als de berijming van Datheen. De vraag komt op: waarom hebben de psalmkiezers niet, naar à Brakels wensch, gezorgd voor een bundel, die geheel gedicht was op de oude voorzinnen? Want eigenlijk is het nu zoo, dat deze bundel terugkeer naar den ouden zingtrant niet bevordert heeft; meestal bleef men iso-rhythmisch (alle noten even lang) zingen.

Dit laatste worde niet over het hoofd gezien.

Lightfoot heeft eens beweerd, dat de Joden zichzelf veroordeeld hebben, toen zij in bepaalde uittalingen wel eens uitspraken, dat de heele „som“ (het „kort begrip“) van de „wet“ het geloof is, maar desondanks almaar volhielden: het moet van de werken komen.

En een knap joodsch exegeet van den laatsten tijd schijnt zijn best te doen, Lightfoot op dit punt aan bewijsmateriaal te helpen: hij vertaalt in Gen. 15:6 zelf: Abraham verliet zich op God, maar constateert desondanks, dat de christelijke exegeten nog altijd „in den ban“ van Rom. 4 en van Gal. 3 staan, hoewel, zegt hij, Gen. 15:6 daarmee niets te doen heeft, gelijk ook Paulus' rechtvaardigmakingsleer — „rechtvaardig alleen door het geloof“ — niets te maken heeft met het in Gen. 15:6 geconstateerde goddelijke tot-gerechtigheid-rekenen.

Geen wonder, dat deze joodsche exegeet ondanks den duidelijke tekst van Gen. 15:6 toch nog vasthoudt aan de joodsche idee van een goddelijken „notaris“, inplaats van vast te houden aan de christelijke belijdenis van onzen Vader-in-den-hemel: die joodsche interpreet laat Abraham tot God zeggen: ik dank U, ik vertrouw U; en hij laat vervolgens in antwoord daarop God tot Abraham zeggen: dat zal ik van u niet vergeeten (de belooning dus!). God dankt dan ook eveneens zijnerzijds Abraham. Het is hier alweer een zaak-van-koophandel: Abraham betaalt God, God betaalt Abraham.

Zoo wil de mensch altijd weer vertrouwen op zichzelf: hij geeft zijn „verdiensten“ in deposito bij Gods „Bank“ (dat is dus zijn „inleg“), en de Hemelsche Notaris keert straks prompt het hem toekomende kapitaal hem uit.

Maar in den tekst zelf komt Abraham in ander licht te staan. Neen, niet zoo bedoelen wij dit, alsof het geloof niet een plicht van Abraham was; onze belijdenis wijst zulk een dwaasheid af. Maar, als Abraham dezen plicht tegenover God vervult, door aan Hem geloof te schenken, dan is hij toch bezig met God als vrijen Belover. En dan stelt die God Abraham zoo afhankelijk van zich, juist in die belofte, dat Abraham tergeleert verstaan, dat voor wat God hem schenken gaat, geen enkel aanknopingspunt in Abraham zelf is; niet in zijn mannelijke potentie, niet in zijn geestelijk kapitaal, ook niet in zijn geloof. En ook niet in zijn „liefde“ (die trouwens van het geloof niet los te denken is). En ook dus niet in zijn „werken“, die van geloof en liefde niet los te maken zijn.

Want wie, gelijk Abraham, God aanneemt als Schepper van iets volkomen nieuws (Rom. 4:17), die kan ook in zijn geloof geen aanknopingspunt achteraf ontdekken. Hij zegt amen, niet op zijn geloof, zijn verwachting, maar op Gods beloften met hun inhoud van eenzijdig ontworpen en toegedachte en geschonken goederen. Waaronder ook zijn door de liefde werkend geloof is.

Vandaar dan ook, dat Abraham geen amen-zegt, dan nadat God tot hem belovend heeft gesproken. Het is er mee, als met den man, die

„bevestigd“ („verzegt“), dat God waarachtig is, maar die dan ook eerst een bevoegd getuigenis vernomen heeft, dat hij had aan te nemen (Joh. 3:33). Hij zei geen amen op zijn eigen godsíde, doch op de zeer bepaalde concrete „woorden“ Gods. Hij verzegelde niet wat in hem was, doch wat van God gezegd werd. Dat noemt de bijbel „God groot-maken“. Hij is groot, nu wordt Hij als groot erkend. Dat noemt de bijbel: verzegelen, met een amen-woord, dat God de „Amen“ IS. Bevestigen, omdat Hij de Vaste IS. Het geloof heeft, zoo gezien, een amen-karakter.

Trouwens, op dit „amen-karakter“ der geopenbaarde waarheid, en het noodzakelijkerwijs erdoor vereischte, en ermee corresponderende „amen-zeggen“ van het geloof, wordt in de Schrift soms tot in een duidelijke woordspeling bij wijze van slagzin gewezen; zoo b.v. in Jes. 7:9: „im ló' ta'mínoe, kiló' ta'ménoe; wij zouden kunnen vertalen: geen amen-essentie? dan geen amen-existentie! als gij niet bôuwt op Gods vaste woord, dan wórdt gij niet gebouwd op een vasten grond; is de belofte niet uw hypostase, dan hébt ge geen hypostase (vasten grond). Evenzoo in 2 Kron. 20:20: ha'mínoe bejah weh wé'té aménoe: zeg amen tot Jah we, en gij krógt een amen-positie.

Constantie is dus het ééne, en zedelijke betrouwbaarheid het andere element dat in den een amen-karakter hebbenden Belover door den amen-zegger wordt erkend, en dit met „heel zijn verstand“ (theoretische, praktische, zuivere, empirische „rede“). „Hij kan, en wil, en zal in nood, zelfs bij het naad'ren van den dood, volkomen uitkomst geven“; dat zijn zoo de categorieën, die hier in een paar ademtichten zich doen gelden.

Zedelijke betrouwbaarheid en volharding (smogelijkheid) dus, — en deze beide dan in betrekking tot hetgeen beloofd is. Beloofd in hoorbare, leesbare, in getuigenisvorm vervatte woorden. Constantie, wederom in betrekking tot het beloofd: de Belover blijft bij wat Hij eenmaal gezegd heeft, zijn wil is constant, stereotiep, en — ook de krachten, waarover Hij vandaag beschikt, om zijn wil door te zetten, die zal Hij altijd bezitten, ook zijn kracht is constant en stereotiep. „Wat zijne liefde wil bewerken, ontzegt Hem zijn vermogen niet“. Dat zijn de elementen, het abecdes geloofs.

Van dit abec bij vader Abraham geeft de Hollanders verblinde kinderen het beschamend onderrecht, als Hij hen met één ruk trekt uit de categorieën van betalen en koopen, van sparen en couponnetjes knippen, van God danken en door Hem bedankt worden. Dankt een heer zijn slaaf? Een rare vraag voor gewaande vorstenkinderen, van edel bloed. Maar als het neen geantwoord is, en dan het: „alzo ook gij“ hen heeft in het stof doen kruipen, wel, dan kunnen de gewaande vorstenkinderen van edel bloed met Abraham weer verbonden worden; dan zijn ze — door genade — Koningskinderen geworden, niet om hun edel bloed, maar ondanks hun adederengebroed met giftig bloed door het Dierbaar Bloed van Hem, die Zoon en Knecht was in zijn goddelijke mogendheid en naar haar Vrije Keus.

K. S.

De kolenbrander en de prelaten

Wie in oude boeken snuffelt, komt veel karbonkels tegen.

Zoo loopt een dogmaticus, die naar de rots teruggaat, waar hij uit gehouwen is, vast en zeker in oude folianten den carbonarius, d.w.z. den kolenbrander tegen 't lijf. Den kolenbrander, u mag ook zeggen: den kolensjouwer, als figuur.

De kolenbrander, ik weet niet precies, wat zoo'n man vroeger te doen had. Ik volg voor de vertaling latijnsche woordenboeken; maar ik geloof, dat ik wat meer in germaansche wouden had moeten leven, een paar eeuwen geleden, om goed te verstaan, wat die oude schrijvers benevens de woordenboeken nu precies bedoelen met een kolenbrander. In de oudere theologische werken, die over hem spreken, heet de man carbonarius. En zij praten zelfs — zoo ben ik aan het dankbare onderwerp gekomen — heel geleerd over de „fides Carbonarii“, soms zelfs over de „fides Carbonaria“. Het eerste woord (laatste letter: i) beteekent: het geloof van „den kolenbrander“, of misschien: van dien bekende kolenbrander, uit een bepaald verhaal, of legende (waarover straks). Maar dat laatste woord maakt die „fides carbonaria“ (laatste letter: a) tot een bepaald type van geloof: kolenbrandersgeloof, kolenbranderachtig geloof. Waarover straks. Als u maar weet, dat het gaat over een carbonarius, die in het ééne woordenboek als kolenbrander, in het andere als kolensjouwer gezien wordt, dan weet u voorloopig genoeg.

Probeert u eens, u zich den man voor te stellen? Misschien lukt het u beter dan mij. Ik moet eigenlijk naar den tijd van Plautus terug, geloof ik, om heelmaal te kunnen bevreeden, waarom de vaders, al heel lang, juist dien kolenbrander als een type nemen, om speciaal aan zijn figuur een bepaald „soort“ van geloof te verbinden. U moet u niet op een dwaalspoor laten brengen, door de — overigens juiste herinnering, dat „karbonarius“ wel wat lijkt op „karbonkel“. Ze-

ker, zeker; en deze opmerking is fijner dan van den man, die daarnet ook een duit in 't zakje wou doen, en toen mompelde: karbonáde. Laat hem naar den slinger gaan; alleen maar, loop gij nu niet meteen naar den goudsmid, die zoo'n vreéselijk keurige winkel heeft, met fluweel en zoo, en een indirect verlichtinkje, hier en daar, dien keurigen heer, die een stoffje, dat er niet eens is, nog wegblaast van een zijg étui. Met, misschien — een karbonkel??? Want ik wil u niet bij den man hebben. Het is er veel te netjes voor een kolenbrander-in-functie. De kerkelijke prelaat, die over de „fides carbonaria“, het kolenbranderageloof, zoo bijzonder deftig praten kan, zal, als hij! (want hij kan dat wel zich permitteeren) bij den zilversmid — achter den winkel — wordt ontvangen, vast zijn zwarten broeder in het karbonariërgeloof dáár niet ontmoeten. (Misschien ontmoet hij hem straks, voor de balie van den karbonariërs- en soldatenraad, als de karbonkels van „de kerk“ in beslag, u begrijpt natuurlijk, dat dat zeggen wil: in bescheëring (!) genomen zijn door de Volksdemocratie, de Demokratia Carbonaria. In dien winkel heeft dan de prelaat geen kolenbrander gezien; en als hij den kolenbrander achter de balie ziet, in den presidentszetel, en zichzelf er vóór, aangeklaagde in een Proces op zijn oost-europeesch, dan zal de kolenbrander zijn „geloof“ en de prelaat zijn karbonkels kwijt zijn.) (Maar dat was nog toekomstmuziek in de dagen van 't kerklatijn over de fides carbonaria.)

Neen, neen. Het is waar, dat karbonkel van carbo (karbo) afgeleid is, net als Carbonarius. Een karbonkel is eigenlijk een kleine kool. Ik heb eens iets gelezen over de uitersten, die mekaar raken in deze wereld: zoo b.v. lagen vlak naast elkaar kool en diamant. Verder heb ik van kolen noch van diamanten verstand. De kleine kool, de karbonkel, wordt dus een Karbonkel. Maar het woord „carbo“ blijft kool betee-

beteekenen een bepaalde soort van aarde, die door de hitte is zwartgeblakerd, net als die zwarte kolen. Kijk we komen hier weer in de goeie buurt, een beetje van dien zilversmid vandaan.

Nu is een Carbonarius een levend mensch. Hij werkt in de kolen. Hij moet op zulke zwarte aarde zwarte kolen branden; en dat geeft maar rook en smook en smurrie. Zijn pak zit hem raar, en het ruikt niet prettig; en kijk niet naar zijn handen: hij weet het zelf wel, dat hij van die toonbank met karbonkels onder 't glas afblijven moet. Zwart als een schoorsteenveger, die niet een italiaansche is, en dan deftig: ik ken er zoo één uit mijn jeugd: hij veegde echt den schoorsteen, en had voorts een prachtige zaak in wandelstokken en parapluies en parasols. Heusch. Zijn naam was italiaansch; hij zelf, meen ik, ook. Zijn winkel kon met dien van den zilversmid concurreeren in reinheid en deftigheid. Ook daar hielp hij de klanten. Een prachtkerel; vond ik, als jongen. Maar die oude theologen bedoelden een riw en ongeschoren exemplaar van de carbonarische soort, Doodgewoon. Want toen die deftige latijnsche theologenboeken schreven over de fides carbonaria, toen waren nog alle katjes grauw, en alle kolenbranders zwart, graadverschillen daargelaten. U moet u verplaatsen in den tijd der middel-euwen. En later. Toen waren de kerkregenten, eerst bij Rome, en later ook min of meer bij onze vaderen-naar-den-geest, — de dordsche synode was veel deftiger dan de amersfoortsche! — min of meer deftig: en de kolenbrander gold algemeen als iemand die geen intjn kende, en die voorts onder 't leekengedje tot de „mindere“ klasse behoorde, want hij was zwart. En alleen een bruid uit het Hoogland is voor allegorische preeken zwart-en-liefelijk. Van een echten kolenbrander zegt men dát niet zoo gauw; allegorie is voor den Zondag, als men wierook brandt; en kolen brandt men van Maandag tot Zaterdag; en het ruikt er, nu ja.....

Maar we dwalen af. Over het ontstaan der theologische spreekwijze van een karbonariërs-geloof las ik onlangs twee auteurs op éénzelfden avond.

De ééne zei: wel, dát men erover praten ging, dat zit zóó:

Er zit een legende achter. De duivel, die overal de zwakke plekjes vinden kan, kwam, volgens de legende, eens in een donker woud naar een werkplaats van de kolenbranders toe. Hij opende een dispuut met een der aanwezigen. Dat verliep dezen keer anders dan Mefisto's dispuut met den geleerden Faust. Natuurlijk. Hij vroeg den eenvoudigen werkmán, zwart van het stof: vertel me eens den inhoud van uw algemeen ongetwijfeld christelijk geloof: ieder hoore op Zondagavond zich die vraag stellen, en keere tot zich in, als ook hij den mond vol tanden hebben mocht. Vertel me eens, vroeg de duivel den man, wat jij nu precies geloof. Het antwoord was: ik geloof wat „de kerk“ geloof. De duivel hield aan: en wat geloof „de kerk“ dan? „De kerk“, dat weet u, is voor den roomschen en den kolenbranderstijd niét de heele kerk, met inbegrip van den kolenbrander zelf, doch de geestelijkheid, de hooggeplaatsten. Waarom dan ook Faust wel aan geestelijke heeren-karbonkel-dragers, maar niet aan kolenbranders dacht, toen hij Mefisto hoorde snuiven, dat de kerk een goede máág had. Alzo was de vraag: wat geloof de kerk dan? Het antwoord luidde: de kerk geloof datgene wat ik geloof. Waarop de duivel kwam tot de „echemuthia“: letterlijk: hij hield zijn mond. Hij had geen woord meer; hij had van zooveel eenvoud niet terug. De schrijver, die die legende doorgaf, vertelt er dan bij, dat de kolenbrander door de geestelijken, in hun sermoenen, daar niet om berispt, doch erom geprezen werd: hij zou goed geantwoord hebben. Waarna de pastoors van den preekstoel afkwamen, om nu met de geleerde heeren te gaan spreken, weer in het latijn. Ze zeiden: fides implicita: d.w.z.: er is een onhelder, een vaag, een niet tot in de puntjes uitgewerkt geloof. En er is ook een fides explicita, d.i.: een geloof, dat wel weet, hoe de vork in den dogmatischen steel zit. Of in den canonischen dan, d.w.z.: den kerkrechtelijken. Den hiërarchischen.

Zoo ongeveer de legende. Men vindt ook een variatie op dit thema, in de preekboekjes verschenen: volgens andere lezing zou niet de duivel op den kolenbrander afgekomen zijn, maar een mensch-van-vleesch-en-bloed, al was het dan een geleerde. Die zou de vraag hebben gesteld, en de karbonariër had dan toen de twaalf artikelen opgezegt. Pas toen de interpretatie (!) van die artikelen gevraagd was, eerst TOEN had de kolenbrander gezegd: na veel vijven en zessen: ik geloof hetgeen de kerk geloof, en zij geloof, wat ik geloof. De cirkelredeneering dus. Hij schaamde zich niet; want cirkelredeneeringen zijn, geloof ik, geloofsredeneeringen in veel gevallen. Alleen maar: je moet den cirkel zien, en er binnen zijn, en dan daar ook inderdaad redeneeren. De twaalf artikelen zelf trekken geen cirkel, maar een voortgaande lijn. Een rechte. Doch, hoe het zij: de roomsche kerk zegt officieel: láát de kerk voor den kolenbrander gelooven; „gelóóven“ en „weten“ hebben nooit hetzelfde object, en de onfeilbare kerk zegt het, en neemt met impliciet geloof genoegen. Natuurlijk niet los van het expliciete.

Een ander auteur, sprekende over den merkwaardigen term, zei: bij die „fides carbonaria“ denk ik niet zoozeer aan den kolenbrander, als aan de kool. De kool, die gebrand worden moet. Die is

zwart
schrijv
de the
gewor
v u u
Christ
haar
motie
Maar
ben ge
ciet),
die de
ze we
men
impul
gaat e
laat t
loof, d
versje
de He
brenge
den G
Een
zich is
den ko
leen
(impli
het m
Ik g
officie
laatste
lecken
Maar
delinge
gen da
gen d
loof, —

Ons
van de
zen. M
blad,
zit: w
de kan
geeft,
Maar
willen
er ond
herleef
en kla
kerkor
dit kos
karbon
preek
met ko
prelate
dan ap
kronke
ken in
dat no
kunnen

En,
de onn
log op
kort s
maar B
ergens
invitat
teert.
zelfden
Het w
„kerke
zoo en
gezoek
Onl
niet i
niet
wou:
ker, w
bladen
op eu
mogelij
afstanc
serie
krijgt
met ee
ment
dàn
sterke
zijn br
minste
Maar
En dar
als do
het die
Ik l
EIGEN
dezen
Moeten
aanvaa
A. Bos
den He
van te
wij. Ma
weg-vo
Bos aa